

JE BIBLE SKUTEČNĚ BOŽÍM SLOVEM?

0. ÚVOD

Na častou otázku, kdo je autorem Bible, křesťané zpravidla odpovídají, že Bůh. S tímto tvrzením jsou ale spojeny nejrůznější představy o tom, jak své autorství vlastně realizoval. Až na malou část Bible, kdy došlo podle záznamu pravděpodobně k přímému nadiktování textu vyšší mocí, není problém autorství jednoduchou záležitostí.

1. CO ŘÍKÁ SAMA BIBLE

O Božím autorství Bible říká toto:

2Ti 3:16	„Celé Písmo je inspirované Bohem a je užitečné k vyučování, ke káráni, k nápravě věcí, k výchově k tomu, co je správné.“ [PNS]
----------	--

Překlad původního řeckého slova pojmem **inspirace** se pro náš moderní jazyk jeví jako velmi výstižný. Například pokud nějaká událost inspiruje skladatele k napsání symfonie, tato událost není autorem symfonie. Tak tomu muselo být i v případě inspirace psaní Bible. Jak to můžeme tvrdit? Bible dále vysvětluje svůj původ poněkud hůře přeložitelným textem:

2Pe 1:20,21	„Toho si buďte především vědomi, že žádné proroctví v Písmu nevzniká z vlastního pochopení skutečnosti. Nikdy totiž nebylo vyřčeno proroctví z lidské vůle, nýbrž z popudu Ducha svatého mluvili lidé, posláni od Boha.“ [EP]
-------------	---

Není zde skutečně zmínka o tom, že by Bůh lidem něco přímo sděloval nebo diktoval, ačkoliv i takové případy se staly. Biblické texty spíše zdůrazňují tu skutečnost, že docházelo k jakémusi puzení proroků **duchem**. V případě pravých proroků nikdy nešlo o **nesvatého** (falešného, nečistého ducha), ale naopak o **svatého ducha**, který je také nazýván **Božím** neboli z Boha pocházejícím (1Ja 4:1). Lze tomu nějak rozumět?

1.1. Výrazové prostředky

Chceme-li být poctiví, nemůžeme tvrdit, že si Bible u nevěřícího čtenáře sama vynucuje respekt. Dnešnímu studujícímu čtenáři musí některé biblické pasáže připadat velmi primitivní, někdy až blouznivé. Ale zkuste se vžít do situace, za které byla Bible psána.

Ačkoliv Bibli psali převážně vzdělaní lidé, byli odkázáni na tehdejší jednoduché jazyky, a proto popsat lidskou psychiku, pohnutky, motivaci, její příčiny atd., bylo tehdy mnohem obtížnější než dnes. Tyto jazyky nestačily ani k přesnému popisu společenských zákonů, jimiž se Bible zabývá. Pisatelé Bible, lidé, kteří svým chápáním daleko předstihli svoji dobu, byli v nesnadné situaci. K vyjádření svých myšlenek byli nuceni používat přirovnání (symbolů), přibližných a zobecňujících pojmů, nebo se k vyjádření dopracovat poněkud kostrbatým opisem.

Proto dnes při čtení takových textů může vznikat dojem, že je Bible psána záhadným jazykem jinotajů. Typickým příkladem takových komplikací je tolik frekventovaný pojem **duch**. Slovo duch není v Bibli jednoznačným pojmem, ale vyjadřuje skupinu všech v dané době neznámých nebo neurčitých objektů, bytostí nebo jevů.¹

Bližší význam tohoto pojmu v dané zprávě lze proto víceméně jen odhadnout z kontextu. Nicméně i takové biblické texty svůj konkrétní smysl obsahují.

1.2. O co zde tedy šlo?

Z toho, co je v citovaných textech skutečně obsaženo o Božím autorství Bible, opravdu nelze formulovat jednoznačné závěry. Texty sice tvrdí, že se Bůh do psaní Bible nějak vložil, ale nevysvětlují jak. Zatím lze jen konstatovat, že oním popudem k proroctví neboli tím, co vyvolalo (podnítilo, inspirovalo, vzbudilo) v dotčeném člověku touhu ohlásit svému okolí nějaké poselství, mohlo být cokoliv nebo kdokoliv (obecně duch) splňující stanovené předpoklady (svatý, Boží).

¹Svatého ducha si jednoznačně definovala a pevně personifikovala až křesťanská tradice, která jej opatřila i velkým počátečním písmenem.

A tak chceme-li konkrétnější odpovědi, nezbude nic jiného, než se na stránkách Bible vrátit zpět do historie a nahlédnout do záznamů o vzniku některých jejích částí. Začneme nejprve přímo u skutečných pisatelů a u profilu jejich osobnosti.

2. AUTOŘI BIBLE A JEJICH DUCH

Z biblických zpráv je zřejmé, že proroci a bibličtí pisatelé byli vskutku neobyčejní lidé. Neodlišovali se nadpřirozenými schopnostmi, ale ve své době šlo o lidi výjimečné především svými pohnutkami a vnitřní morálkou.

Ve srovnání s ostatní společností to byli lidé se špičkovými duchovními vlastnostmi. Právě tím napodobovali Boha, k němuž se hlásili, měli tzv. Božího ducha.

Charakteristiku tohoto ducha se pokusil vyjádřit apoštol Pavel:

Ga 5:22,23	<i>„Ovoce Božího Ducha však je láska, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrotu, věrnost, tichost a sebeovládání. Proti tomu se zákon neobrací.“ [EP]</i>
------------	---

Tito lidé se pak zasazovali o nápravu Božího lidu, a to nejen bez nároků na odměnu, ale naopak za cenu rizika pronásledování, a dokonce krutého mučení a smrti.

Lk 11:47,49	<i>„Běda vám, protože stavíte hroby prorokům, a přitom je zabili právě vaši otcové! A proto také Boží Moudrost řekla: Pošlu jim proroky a apoštoly; některé z nich budou zabíjet a pronásledovat.“ [JB]</i>
Mt 5:11,12	<i>„Blaze vám, když vás budou tupit a pronásledovat a lživě mluvit proti vám všechno zlé kvůli mně. ... stejně pronásledovali i proroky, kteří byli před vámi.“ [EP]</i>
Mt 23:34	<i>„Hle, proto vám posílám proroky a učitele moudrosti i zákoníky; a vy je budete zabíjet a křížovat, budete je bičovat ve svých synagógách a pronásledovat z místa na místo.“ [EP]</i>
Žid 11:35-38	<i>„... Jiní byli mučeni a odmítli se zachránit, ... Jiní zakusili výsměch a bičování, ba i okovy a žalář. Byli kamenováni, mučeni, řezáni pilou, umírali pod ostřím meče. Chodili v ovčích a kozích kůžích, trpěli nouzí, zakoušeli útlak a souzení. Svět jich nebyl hoden, bloudili po pouštích a horách, skrývali se v jeskyních a roklínách země.“ [EP]</i>

2.1. Z popudu svatého ducha

Pohnutky pisatelů Bible, jakými byli proroci, jsou nezpochybnitelné! I když mohli být lidsky zaujatí a dopustit se ve své práci omylu, kupředu je hnala převážně touha plnit Boží vůli a zároveň schopnost pomoci národu (lidstvu). Tito jedinci správně chápali smysl vyvolení Božího národa (1Mo 22:18).

To byl onen Boží duch, smýšlení (celková duchovní orientace podobná Boží), díky němuž v nich životní okolnosti a různé podněty vyvolávaly hnutí mysli, a tak je pudily a inspirovaly nejen k zapsání jejich myšlenek a proroctví, ale často až k „nadlidským“ výkonům.

Mt 16:21-23	<i>„Od té doby, kdy začal Ježíš svým učedníkům vysvětlovat, že musí jít do Jeruzaléma, mnoho vytrpět od starších, předních kněží a znalců Zákona a být zabit a třetí den vzkříšen. Nato si ho Petr vzal stranou a začal ho kárat: ‚Bud’ k sobě laskavý, Pane, to se ti určitě nestane.‘ Ale Ježíš se od Petra odvrátil a řekl mu: ‚Jdi mi z cesty, satane! Jsi pro mě překážkou, protože tvůj způsob myšlení není Boží, ale lidský.“ [PNS]</i>
-------------	--

Tímto duchem, **svatým duchem**, se Bible výrazně odlišuje od každého jiného historického dokumentu. A opět tímto duchem byli pisatelé inspirováni především k poctivosti při psaní a k osobní angažovanosti ve prospěch Božího lidu a lidstva nebo k pěstování dalších vlastností a ke splnění úkolů, které jim byly nabídnuty.

Tento duch je dále inspiroval k zaznamenávání všech důležitých informací, které měly nadčasový charakter a mohly sloužit nejen současníkům, ale především dalším generacím (2Ti 3:16; Ža 102:19).

2.2. Schopnosti proroků a Boží duch

Všichni praví proroci své vrozené schopnosti správně chápali jako Boží dar lidstvu a podle toho s ním také nakládali.

1Ko 7:7	<i>„... Leč každý dostává od Boha svůj osobitý dar, jeden tak, jiný jinak.“ [JB]</i>
1Ko 4:7	<i>„Vždyť čím se lišíš od ostatních? Máš něco, co jsi nedostal? A pokud jsi to dostal, proč se chlubit, jako bys to nedostal?“ [PNS]</i>
1Ko 12:4-10	<i>„Jsou rozdílná obdarování, ale tentýž Duch; ... a rozdílná působení moci, ale tentýž Bůh, který působí všechno ve všech. Každému je dán zvláštní projev Ducha ke společnému prospěchu. Jednomu je skrze Ducha dáno slovo moudrosti, druhému slovo poznání ... víra ... dar uzdravování ... působení mocných činů ... proroctví ...“ [EP]</i>
Ef 4:11	<i>„A toto jsou jeho dary: jedny povolal za apoštoly, jiné za proroky, jiné za zvěstovatele evangelia, jiné za pastýře a učitele.“ [EP]</i>

Vrozený talent² nebo nadání využitelné ve prospěch Božích záměrů tedy bylo evidentně rovněž zahrnuto pod pojem duch, ve smyslu Boží svatý duch, který byl hnací silou inspirace.

2Mo 31:1-4	„Jahve promluvil k Mojžíšovi a řekl mu: ‚Hleď! Jmenovitě jsem určil Besaleela, ... Naplnil jsem ho Božím duchem ve zručnosti, chápavosti a znalosti pro všechny druhy prací; aby navrhoval plány a prováděl je ve zlatě, ve stříbře a bronzu.‘“ [JB]
------------	--

Vrátíme-li se nyní k Petrovu tvrzení, že „... žádné proroctví Písma nespočívá na vlastním výkladu, neboť se nestalo z lidské vůle...“, můžeme jej doplnit slovy apoštola Jana.

1Ja 5:6	„... A duch to dosvědčuje, protože duch je pravda.“ [PNS]
---------	---

Proroci museli být schopni (ale hlavně ochotni) „pohledět pravdě do očí“, rozlišovat pravdu od domněnek. Tomu se lidská vůle zpravidla velmi brání.

2.3. Další příklady inspirace

V Bibli jsou skutečně případy textů, které jsou patrně doslovnými zápisy slov andělů, kteří své poselství sdělovali některému z důvěryhodných lidí.

2Mo 3:14, 15	„Bůh řekl Mojžíšovi: ‚Já jsem ten, který jsem.‘ A řekl: ‚Hle, Izraelitům řekneš toto: »Já jsem« mě poslal k vám.‘ Bůh Mojžíšovi dále řekl: ‚K Izraelitům promluvíš takto: »Poslal mě k vám Jahve, Bůh vašich otců, Bůh Abrahámův, Bůh Izákův ...‘“ [JB]
--------------	---

Zde ale šlo o přímé sdělení, a nelze tedy hovořit o inspiraci v pravém slova smyslu. V Bibli jsou však také proroctví, a ta jsou její nejobsáhlejší i nejnáročnější náplní. Potvrdí se i v jejich případech logika textů, hovořících o pouhé inspiraci pisatelů?

4Mo 12:6-8	„Řekl: ‚Poslyšte má slova: Bude-li mezi vámi prorok, já Hospodin se mu dám poznat ve vidění, mluvit s ním budu ve snu. Ne tak je tomu s mým služebníkem Mojžíšem. Má trvalé místo v celém mém domě. S ním mluvím od úst k ústům ve viděních, ne v hádankách; smí patřit na zjev Hospodinův ...‘“ [EP]
------------	---

Zde Bůh sám uvádí jeden ze způsobů inspirace.

2.4. Vizuální obrazy

Podklady pro stěžejní část proroctví Starého zákona získali lidé patrně ve formě tzv. vidění. A to jak ve stavu spánku (1Mo 40:5-8; Da 2:1, 7:1), tak ve stavu rozšířeného vědomí, který připomíná spánek.

Ze 4:1-6	„Anděl, který se mnou mluvil, se vrátil a probudil mě, jako když někdo někoho budí ze spánku. Potom se mě zeptal: ‚Co vidíš?‘ Odpověděl jsem: ‚Vidím svícen. Je celý ze zlata a nahoře má misku. Na svícnu je sedm lamp, ano sedm, a lampy, které na něm jsou, mají sedm trubic. A vedle něj jsou dva olivovníky, jeden napravo od misky a jeden nalevo od ní.‘ Pak jsem se toho anděla zeptal: ‚Co to všechno znamená, můj pane?‘ Anděl, který se mnou mluvil, na to řekl: ‚Ty nevíš, co to znamená?‘ Odpověděl jsem: ‚Ne, můj pane.‘ Anděl mi oznámil: ‚Toto říká Jehova Zerubbabelovi: ...‘“ [PNS]
----------	---

Vzhledem k tomu, že prorok vidění nechápe, anděl mu pomáhá a sám uvádí smysl části vidění. Podobných případů je sice v Bibli celá řada, ale jsou spíše okrajové. Ve Starém zákoně totiž převažují už hotová proroctví uvedená rčením typu: „Toto je slovo Hospodinovo“. Vzniká otázka, jaká spojitost existuje mezi viděními a proroctvími v Bibli.

2.5. Pouze inspirace?

Odkud proroci vzali hotová proroctví? Že by jim je Bůh přímo nadiktoval? Z celkového kontextu Bible vyplývá, že nikoliv (Job 33:14-18). Odpověď se přímo nabízí a řeší dokonce naše výše položené otázky. Proroci dostávali vidění a podněty opět pouze jako inspiraci. Bůh předkládal znázornění a také modely společenských situací a jejich vývoje. Tím inspiroval vybrané jedince k přemýšlení a k hledání smyslu těchto vidění.

Poznámka: Dnes víme, že mozek je schopen zpracovávat informace i ve spánku, a dokonce byly činěny pokusy využít těchto schopností jako metody učení. Problém je v tom, že mozek tak činí převážně na iracionální úrovni, jazykem emocí, symboly. Sny se nám pak většinou zdají jako nesmyslné, protože jejich symbolům nerozumíme. Nicméně existuje domněnka, že některá vidění mohla být skutečnými sny jako odraz problémů, kterými se proroci zabývali v bdělém stavu.

²Podle biblických záznamů byl Bůh za zvlášť náročných okolností nucen tyto schopnosti umocnit nebo rozšířit. Protože lidé tehdy ještě netušili, o co konkrétně jde, býval takový akt nazýván obecně sesláním ducha (4Mo 11:16, 17, 25; Sk 2:2-4).

Popisy některých vidění se v Písmu zachovaly pravděpodobně díky tomu, že jim proroci plně neporozuměli (Da 8:27) a zřejmě doufali, že celý jejich smysl bude nalezen později.

V Izraeli existovaly celé skupiny (jakési školy) proroků, v jejichž rámci proroci spolupracovali a předávali si zkušenosti. Takto získané podněty pak zkoumali, srovnávali s reálnou společenskou situací a s tím, co už znali (1Pe 1:10,11).

Po úspěšném vyložení získaných podnětů se takové informace měly stát podkladem pro ohlášení **Hospodinova slova**. Proto mohli proroci hovořit s takovým přesvědčením, dané problematice totiž skutečně rozuměli. Bůh jako by se snažil učit lidi, aby samostatně a tvořivě uvažovali.

2.6. Duch proroctví

A skutečně, někteří zkušení a schopní proroci prorokovali již sami, když si na základě studia dochovaných zpráv všimli, že Bůh reaguje na obdobné lidské chování vždycky stejně, a cítili potřebu včas varovat před trestem.

1Kr 19:9,10	„Tam vstoupil do jeskyně a zůstal v ní na noc. Hle, ozvalo se mu takto Jahvovo slovo: ‚Co zde děláš, Eliáš?‘ On odpověděl: ‚Jsem plný žárlivé horlivosti pro Jahva Sabaot, protože Izraelité opustili tvou smlouvu, protože zbořili tvé oltáře a tvé proroky zabili mečem. Já jsem zůstal sám a oni usilují o můj život.‘“ [JB]
-------------	---

Elijáš v tomto případě evidentně vystupoval z vlastní iniciativy, a dokonce cítil potřebu Boha informovat(!), což se z pohledu tradičního chápání Boha jeví jako nesmyslné. Přesto Eliáš byl pravým prorokem, jeho motivace, pohnutky a cíle (duch, který jej pudil) byly čisté (svaté). Bůh ho podpořil, a to velmi významně! Vždyť Eliáš žádal, aby tři roky nepršelo, a stalo se! Když Eliáš při konfrontaci s Baalovými kněžími demonstroval Boží moc předložením obětního býka, Bůh zapálil oběť bleskem!

Tzv. **falešní proroci** buď neměli dostatek inteligence k objektivnímu posudku a předpovědi, nebo pro ně byl popudem jejich vlastní zájem, vlastní moc, vliv, bohatství nebo sláva, a říkali prostě jen to, co bylo společensky žádoucí (Jer 5:31).

K rozlišení proroků mnohdy stačilo prosté lidské svědomí. Když například jedni proroci varovali před trestem, a jiní jen chválili, mohl každý sám nezáujatě posoudit, zda se lid chová v souladu s Božími zákony, či nikoliv.

Postupně, s rostoucími mentálními schopnostmi člověka, přímých kontaktů s anděly ubývalo, až nakonec téměř zcela ustaly.³ Například Ježíš, když žil na zemi, získal všechnu moudrost, kterou učil lidi, tím, že studoval Písmo. Na studiu Písma byla založena i jeho proroctví.

Lk 24:31,32	„Tu se jim otevřely oči a poznali ho; ale on zmizel jejich zrakům. Řekli si spolu: ‚Což nám srdce nehořelo, když s námi na cestě mluvil a otvíral nám Písma?‘“ [EP]
-------------	---

Texty a proroctví apoštolských listů jsou už založeny výhradně na rozborech Kristova poselství a starozákonních textů.

1Ko 4:6	„Bratři, tyto věci jsem vztáhl na sebe a na Apolla pro vaše dobro, abyste se na nás naučili pravidlo: ‚Nejděte nad to, co je psáno.‘ ...“ [PNS]
---------	---

Prorokování v Bibli tedy prodělalo zřejmý vývoj, od doslovného zaznamenání výroků vyšší moci až po samostatné studium, zpracování a vyhodnocení už známých skutečností.

2.7. Jak byla napsána?

Vlastní psaní Bible tedy nebylo nijak centrálně řízeno ani koordinováno, ale šlo převážně o velice spontánní jev. Důkazem je např. fakt, že se v Bibli vyskytují nejen pasáže popisující tutéž událost, ale i pasáže, které jsou zcela shodné. Dále jsou to již zmíněné rozporné zprávy (Mt 4:18-22; Jan 1:35-42) nebo i chybné číselné údaje (4Mo 25:9; 1Ko 10:8). U diktujícího nebo alespoň koordinujícího Boha by se takové chyby jistě nenašly.

Je třeba otevřeně říci, že Bible je nedostatečně uspořádaný soubor různorodých písemností, které pocházejí od asi 40 autorů z odlišných společenských vrstev a vznikaly v průběhu asi 16 století.

Tento závěr by mohl být pro křesťana takřka šokující, pokud je vůbec ochoten si něco takového připustit.⁴

³V období okolo Ježíšova života jejich aktivita přechodně vrostla nikoliv z důvodu psaní Bible, ale z důvodu zajišťování podmínek pro úspěšné zahájení období 2. smlouvy. Výjimku potvrzující toto pravidlo představuje kniha Zjevení, která je vlastně souborem vizuálních obrazů.

⁴Tradiční přístup k Bibli, který aplikuje většina křesťanů je bohužel nesprávný. Další informace o Bibli a jejím studiu lze nalézt v textu „Studium Bible“.

3. ZÁVĚR

I když Bůh není v plné míře autorem Bible, za jejím vznikem skutečně stál (především jako inspirátor) a poskytl tak lidstvu informace potřebné pro jeho úspěšný vývoj.

Ačkoliv vlastnosti Bible nelze popsat jen pozitivně, je potřeba ji brát s největší vážností. V 21. století to platí mnohem více než kdykoli dříve, jelikož existenční problémy lidstva se prohlubují, a to navzdory rychlému technologickému vývoji a vědeckému pokroku.